

Vj. Kelet 19. 1. 1961

Boskovics Sándorra! a Henrietta Szold-díj nyertesével

Most Alexander Uriá Boskovics a neve. Zeneakadémiai tanár, zeneszerző és a Háárec zenekritikusa. Azelőtt Boskovics Sanyinak hívták. Vannak, akik ma is lesanyizzák, mint jómagam. Huszonhárom évvel ezelőtt alijázott, engem megelőzve csaknem két hónappal. Pontosan érkezett a Palestine Filharmonice Orchestra hangversenyére, amelyen a néhai Jisáj Dobroven vezényelte „Zsidó táncok” című, keleteurópai zsidó dalokra írt szvitjét.

Ennek 23 éve, s Boskovics Sándor, alias Alexander Urija azóta nagy utat futott meg. A Kolozsváron kibontakozott tehetség megért, Hihetetlen energia és tudás-szomj lakozik ebben a nagykoponyájú, vékony művészben. Interpretáló zenészből, a zongoraművész-jelöltre vált teoretikussá, akinek széles zenei ismeretei elkápráztatnak, mindenki hódol előtte. S emellett „zsidó-tudatosította” ezt a rengeteg tudást, átértékelte, héberré, izráelivé tette.

Amikor az országba érkezett, a kezdődő, de pezsgő zenei élet korifeusai csodálkoztak. fogadták. Jiddis dalok motívumaiból írt szvittel mutatkozott be és kiderült, hogy nem tud jiddisül. Micsoda határátlépés! Zsidó zeneszerző, akiben semmi sincs azokból a chéderi-jesivai reminiscenciákból, amelyekből a zsidó zeneművészt művelői táplálkoznak. Furcsa volt, hogy egy nyugat-európai kultúrhagyományokon nevelkedett fiatal muzsikuszidó tud lenni. Mert Boskovics Sándor már Kolozsvár előtt megjárta Bécsét és Párizst, a magyar zenei környezetben pedig a nagy magyar modernnek iskoláját is elvégezte. Kodály és főként Bartók formadalmiságát is

Írta: Barzilay István

nepségeire kiírt pályázatot. A hosszú hallgatás okáról s a sikeres zeneszerzői újjászületés körülményeiről faggatom:

— Több mint tíz évig nem komponáltam — mondja. — A kolozsvári zsidók deportálása szörnyű csapás volt, hiszen emlékszel a szüleimre...

Hogy emlékszem-e? Náluk szédereztem sok-sok évig. S amikor Sanyi alijázott, vejük, a szüleivel együtt hallgattam a palesztinai rádió keresztlátását, amelyet akkor „Kol Jerusálá-jim”-nak hívtak, a „Zsidó szvit” jeruzsálemi koncertjének bemutatóját. S arra is emlékszem, azt is tudom, hogy Boskovics Sándor szüleinek már meg volt a certifikátjuk is, jönni akartak. S benne volt a nevük a svájci csoportban is, amelyre ki kellett volna menniük a kolozsvári gettóból. De mire a lista elkészült, elvittek egy transzportot Kolozsvárról Auschwitzba és ebben voltak Boskovicsék is...

Ez a csapás irtotta ki Boskovics Sándor lelkéből az alkotás tűzét több mint tíz évig. De az idő múlt, a sebeknek pedig, szerencsére, az a természetük, hogy előbb-utóbb beheggednek. Megkezdődött az alkotás új korszaka és ennek első gyümölcse két megtisztelő díj, az egyik a Filharmonikus Zenekaré, a másik a Henrietta Szold-bizottságé.

Az utóbbinak főleg azért örültem, mert nemzetközi díjbizottság ítélte: nemcsak az izraeli zeneszerzőt érték fel, hogy részvegyen a pályázaton, köztük választották az enyémet. A bizottságban

tam kifejezést... Tizenhat személyes férfikórusra, tenor-szólóra és teljes zenekarra komponáltam. Nem volt kis munka...

A Báb Jisráél-kántátét már bemutatták, New-Yorkban, a Henrietta Szold centenárium alkalmával, a Waldorf Astoria szállodában. December elején történt, a Hadassza nem tudott zenekart találni az előrehaladott zenei szezon miatt. Ezért zongorával, kitűnő kórusral és tenoristával mutatták be, a Tel-Avivba érkező hírek szerint nagy sikerrel... Hogy Izráelben mikor hallhatjuk? Erre még nem tud választ adni a Szold-pályázat nyertese.

— De hallani fogjátok a Filharmonikusok legközelebbi koncertjén a „Sir há-máálot” című kompozíciót, amelyért a zenekartól kaptam díjat. Most mutatják be a legközelebbi sorozatban, amelyet Garry Bertini vezényel, nagy örömmre, mert szívesen vettem, hogy izráeli karmester mutatja be szerzeményemet...

Most pedig dolgozik tovább. S természetesen ezuttal is az ősi zsidó nyersanyagot kutatja. A Zohár tanulmányozza és a chászidizmus rejtelmének legmélyére akar lehatolni. A héber nyelvnek nagy bámolója, művelője lett Boskovics Sándor, aki alig tudott többet az álef-bétnél, amikor Kolozsvárról elindult.

Kis lakásban él, szerény körülmények között. Felesége, Mirjam, maga is zongorapedagógus, két kis gyermeket nevelnek egy fiút és lányt, a szorgos, lelkes odaadó izraeli család-művészek visszavonultságában és ideg-ámesztő munkájában közepette. Mert sem a tudást sem a sikert nem adja ingyen.

Az időgondolat lassan-lassan felengedett, mert ez a csodabogar nem jiddis zsidó bebizonyította azt is, hogy igazán zsidó és azt is, hogy jiddis előképzés nélkül is lehet zsidó muzsikát írni. Héber zenét kezdték komponálni, új elméletet állítva fel arról, hogy a héber nyelv és a héber zene azonos forrásból, a Tenáchból származik. A zsidó zene, amely a héber országában most szenvedni szülési fájdalmait, a zsidó ősiség kimeríthetetlen forrásaiból származik, a Biblia történetéből, a zsoltárok áhitatából és a próféták megszólaltságából. A nigun, a Tóra felolvasásának zenéje, amelyet minden zsidó törzs más melódikával tanult, alapelve me nemek az új muzsikának. Utóbb lett Boskovits Sándor. Az apró művek sokasága mellett, hegedűversenyt, oboaversenyt és sémát szvitet írt mint a meg születendő új zsidó zene izmos előhírnökeit. S aztán váratlanul elhallgatott, barátainak nagy meglepetésére, elmúlt a zeneszerző. Akadémiai tanár lett belőle, elméletet tanít, az ország nem egy fiatal tehetsége tanulta meg nála a legmagasabb zenei ismereteket. S aztán a Háárec hasábjain kezdett feltűnni a neve, az ország legnagyobb lapjának lett zenekritikusa.

S egyszer csak megint hallottunk Alexander Urija Boskovitsról, a zeneszerzőről. Amikor a Filharmonikus Zenekar világkörűli útját megszervezték, pályázatot hirdettek Izraeli zeneszerzők között, hogy helyi szerzők műveit is bemutathassák. Az egyik díjat Boskovits nyerte el, bár nem az ő kompozícióját vitték magukkal, hanem a fiatal Sheriff-ét. Utána, pedig újabb kellemes meglepetés: Boskovits Sándor nyerte meg a Henrietta Szold születésének századéves ün-

két olyan világhíresség is tilt, mint Aaron Copland és Darius Milhaud, — vallja.

Egy ilyen díjat nem adnak ingyen, meg kell küzdeni érte, — ezt a következtetést szűröm le előadásából.

— Nehéz feltételeket szabtak. Bialik „Bát Jisráél” című költeményére kellett írni a kántátét, kórusra és zenekarra. Olvastam a verset, megtanultam, elragadtam, de az inspirációt nem adta meg. Kínlódtam magamban, nem ment. S közben el kellett járnom egy fiatal muzsikuskány érdekében az Alijját Hanoár hivatalában. Ott álltam a kopár irodában, amelynek a falán megpillantottam Henrietta Szold arcképét. A szemét meztelen, a mélységet a tekintetében. Úgy éreztem, hogy a szemek elárultak valamit nekem, ennek a nagy zsidó asszonynak az egyéniségéről. Hazamentem és dolgozni kezdtem.

— De nem elégett ki a Bialik-vers; úgy éreztem, hogy még ősbib forrásoldig kell lehátoznom, hogy kifejezést találjak Henrietta Szoldra, a zsidó asszonnyra, az anyára, akinek olyan sok gyermeke volt. Aki a zsidó gyermekek átmentésének gondolatát megvalósította. Az Énekek Éneke befejező soraihoz jutottam el, amelyek a zsidó asszony dicsőségét zengik. Bialik és Énekek Éneke. A Bialik-vers szerelmes költemény, de utolsóelőtti szakasza a zsidó anyának állít örök emléket, aki gyertyát gyújt péntek este. Bialik anyja hét gyertyát gyújtott meg. Ez a kép felidézte bennem a péntekesti Istentisztelet-ről hazaérkező zsidó apa énekét, „Sálom aléchem má-láché há-salom”, „Béke ve-letek a béke angyalai”... Erre a szövegre már régen írtam zenét, ennek a motívumát is beleszőttem a kántáiba. A hét gyertya lángjának hét hangszerben ad-

ב

ולפילקלך היהודי. תוך לבטי, הששנה
אל עצמם באו במגע עם השירה העמית.
מית יהודית שצמחה בגלות מזרח-אירופה.
פה, וכך נתגלה להם האוצר המוסקאלי-
עממי שטופח שם (ראה אנגל, מילגר,
סמינסקי, קריין, רוזנבסקי), ואשר צליליו
החלו כבר לחזק גם לתפוצות אירופה
המערבית.
מגורם שני אשר השפיע על יצירתו של
ב. ועל השקפת-עולמו המוסקאלי —
יש לראות את יצירתו של בלה בארטוק
(עיי' שם) ואת עקרונותיו ביחס למוסיקה
הלאומית. בארטוק הראה דוגמה מכרעת
כיצד היתכן יצירה אמנותית עשירה.

בוסקוביץ, אברהם צבי-אורי

(1907 —)
קומפוזיטור. יליד העיר קלויז (טראנסיל-
באניה). למד בווינה ובפאריז.
שנות לימודיו וכן ימי ביכוריו יצירתו
המוסיקאליה, חלו בתקופת ההתעוררות
הלאומית, אשר החלה לתת אותותיה בק-
רב היהדות הטראנסילבאנית לאחר מל-
חמת-העולם הראשונה, וביחוד — בש-
נות העשרים למאה הזאת. בני הנוער —
ובעיקר המשכילים שביניהם — אשר
לאחר שנות התבוללות נהפסו לרעיון
התקומה והתחייה העברית, החלו לחפש
את הדרך להמוני-עמם, להרבות ישראל

אשר שרשיה נוצצים בקרקע הפשוט של המוסיקה העממית, וכיצד מוסיקה לאר מית הופכת לקנין תרבותי כל-א"ש. זאת ועוד: הוא מורה כי האומות הקטנות אינן צריכות לוותר על ריבונותן התרבותית העצמית, וכי בעיצוב אופיין הלאומי אין הן צריכות להיכנע ל"מעצ" מות הגדולות" השליטות בעולם האמנות והתרבות.

בפרקדנותיו אלה שימש בארטוק בחינת מתווה-דרך לב. בצעדיו הראשונים בהיוו הן בחיץ-לארץ. מכאן ההשפעה על חי-בורו הראשון בשטח המוסיקה היהודית—הסואיטה לתזמורת: "שירי עם היהודים". ההיבור מבוסס על הפולקלור של יהדות אירופה המזרחית; הוא מורכב ממשנה שירים שונים ברוחם (שיר "ערש שיר החונה", הקושר הנושנה" זמר חסידים, שיר-אהבה, ריקוד). העיבוד התזמורתי הסגנוני מושפע אף הוא מסגנונו של בארטוק. ה"סואיטה" הושמעה בארץ על ידי התזמורת הפילהארמונית בשנת 1938 והמנצח י. דוברובן הזמין את המחבר לקונצרט הכבוד.

מאז יושב ב. בארץ ומאז מתחילה בש-ביל תקופה של חיפוש מקורות לסגנון מוסיקלי ישראלי חדש. הדרך מובילה למסורת המוסיקלית עתיקת-הימים של העם העברי-אשר-שרשיה טבעים בטעמי הקריאה של התנ"ך, בשירה העממית, החילוגית והדתית, של בני עדות המזרח וברית-מוס של הלשון העברית. תוך החמ-דה הוא לומד להכיר את היסודות האלה, המשפיעים על לשונו המוסיקלית בכל מה שכתב בארץ.

בין החיבורים האלה יש לציין: את הקונ-צרטו לאבוב ולתזמורת — ההגנים הש-מיים הסופיסטים; ח' ע, א', כינונו אותו במיוחד לאבוב ולחילול, כי בכלים האלה הוא מוצא צלילים מתאימים ביותר להע-ברת הצליליות של הדיבור האופייני לבני שם: "הסואיטה השמית" — אשר בה קיבלו כלי ההקשה חשיבות מיוחדת. ור-הי התצאה מהאונה למוסיקה הערבית.

כאן ב"סואיטה" נוצלה גם הטכניקה המד-רחת של השימוש בחוף: המתופף המד-רחי אינו משתמש במפושם כי אם באצ-בעותיו וע"י כך הוא מוסף חיות וגמי-שות לכלי. ה"סואיטה השמית" הרשמעה ע"י המנצח ג. זינגר מעל במות הקונ-צרטום בווינה ובפאריז. גם באגדה היה-קדחת "שרה אמר" (1949), אשר כולה בנויה בצורות מוסיקליות חמורות, כגון: פאסאקאליה, אינוונציות וכד' — ניתן למתופף הפקיד לא קטן מאשר לכי-נור. חיבר גם קונצ'רטו לכינור ולתזמורת (זכה בפרס הברמן).

כתב גם מוסיקה בימתית למחזות: "לא-אמות כי אחיה", "בנים לגבולם", "פררה", "קידוש השם" ו"אהבת נעורים" — בש-ביל התזמורת, "הבימה", בשביל ה"אהל-כתב מוסיקה", "סולון בלודיה". חיבר מנגינות לשירים שונים ולפרקי-תנ"ך. מאלה יש לציין את הפרק כי-בית-החלים (ה' רועי לא אחסר) לקול ותזמורת, שנכתב בשביל הזמרת ברכה צפרה. עבודתו כמורה בקונסרבטוריון הארץ-ישראלי עזרה אותו לכתוב חיבורים בשביל הנורע: "קטעים לפסנתר" בסג-

נתן ארץ-ישראלי; "בתופים ובמחולות" — שורות קאנונים דרמטיים, בהם נעשה הניסיון למצוא את המלוס העברי עם הצו-רה הקונסרבטורית מכל הסוגים (הטכ-סטים חוברו בידי א. לוינסון).

ביק. משה (1900 —)
קונפוזיטור עממי ומנצח-מקהלות. איש ח'פה.

נולד בעיירה בגליל חרסון (דרום-רוסיה). מגיל צעיר היה "משורר" אצל חזנים שונים בקישינב ובאודסה. בן שתים-עשרה היה כשהועמד לבצח על מקהלת בית-כנסת בווינה, ה"רספוזיט" (=קטעי הפילה, מעין "שאלות ותשובות" הנקל-עים בין החזן והמקהלה). באודסה למד את תורת המוסיקה (קונפוזיציה וניצוח). בן שנות-עשרה היה מנצח בבית-הכנ-סת הכוראלי בקישינב, כן אירגן בעיר האת מקהלת-פועלים יהודית.

עלה לארץ בשנת 1921. במשך זמן היה "חצניק" מושבע — פועל סובייגורד בסלילת כבישים, אך מיד גודע כמארגן מקהלות-פועלים, מעבד שירי-עם לפס-נור או למקהלה, ומחבר מנגינות ופומ-רים. רבות הן מנגינותיו שנוצחו בזמן העליה השלישית ונקלטו ב"זמירות-עם", ושמו לא גודע עליהן (מתו "קטעים אנרי — הסכס לסלונסקי, שמע קול-נור ועוד).

מאז הגיעו לבחינה הוא פעיל בה, וכן בהרכב כן הישועים והמשקים הסמוכים, כמארגן מקהלות ומוסדות. בשנות 1933-4 ישב בפאריז והשתלם שם ב"קונסרבטוריון הרוסי" גם שם אירגן

וניהל מקהלות עממיות יהודיות ומקהלה של "ארץ-ישראל העובדת". אוצר מנגינותיו גדול ורב: שירי-ילדים, שירים לעם, פסוקי-תנ"ך, פרקי-סולו קונ-צרטום ומקהלות. ברוב מנגינותיו טב-עה הנימה הפולקלוריסטית והיא משתל-בת בחכמו וברוחו של כל טכסט מילולי כשלעצמו. גם בחיבוריו הליטורגיים, שכי-תב בשפע, שורה הנימה העממית, המשי-ווח לה גוון מסורתי נלבב.

מנגינותיו פורסמו בקבצים שונים ובע-תונים. רק חלק מהן כונסו והופיעו ב-דפוס במיוחד: "חגים ומועדים" (בהוצאת "צליל", חיפה), "שירים לקול ופסנתר", (בהוצאת ה"מרכז לתרבות") ושירי מפי-הלה בודדים. חלק חשוב מיצירתו המוסיקלית מוקדש, כאמור, לעיבוד מנגינות בשביל מקהלה מעורבת: עיבד שירי-עם רבים בידיש (או בתרגום עברי) לפי המלים משל ויני צ'בסקי, רחמפלה, ורשבסקי, רייזין ואח-רים. כן עיבד למקהלה שירים ארץ-ישר-אליים מחיבוריהם של אנגל, זעירא, מ. וינגר, פוסטולסקי ועוד.

כתב גם מוסיקה להצגות: "אדם-אנוש" (א. סולר); ולהצגות ילדים: "השטפוף" (ל. גולדברג), "המכונה" (י. רייכרדל) ו"מגילת-רוח" אפרות לילדים: "תומר-רת ליצנים" ו"הקופסא".

בשטח המוסיקה לבית-הכנסת כתב: רצי-טאטיבים לשבת, הלימים הנוצרים; פר-קי הפילה לחזן ולמקהלה: "ברכת החי-דש", "ספירת העומר", "סליחות", "קדו-שה" ועוד.